

Productie/copyright:

BOOZ-Audiovisueel
Postbus 1945
1000 BX Amsterdam
020 - 6822947

De videoproductie is financieel mogelijk gemaakt door:

- Nationaal Revalidatie Fonds
- Ministerie van VWS
- Stichting Fondsenwervingsacties Volksgezondheid
- KRO

Voor meer informatie en een uitgebreide literatuuropgave over het thema handicap, relaties en seksualiteit, kunt u terecht bij de Gehandicaptenraad, Postbus 169, 3500 AD Utrecht, telefoon 030 - 31 3454.

Waar te bestellen

De videofilm is te huur of te koop bij:

NicGv Film- en Videotheek
Postbus 5103
3502 JC Utrecht
030 - 971100

Videotheek Relaties en Seksualiteit van de
Gehandicaptenraad
Keesomweg 17
9752 NH Haren
050 - 349381

Via de Openbare Bibliotheek is de documentaire te let

Deze brochure is ook verkrijgbaar in braille, grootletter of gesproken vorm bij de CBB te Ermelo, telefoon 03417 - 51014.

Aan HARTSTOEGEBREK

*Een documentaire over handicap,
erotiek en lichaamsbeleving*

DE DOCUMENTAIRE

'Aan hartstocht geen gebrek' is een gedramatiseerde documentaire waarin mensen met een handicap laten zien hoe ze met hun lichaam omgaan en er plezier aan beleven. Zij laten zien hoe zij hun lichaam ervaren, er soms mee vechten maar er ook mee verleden en van genieten. In 1991 is een fotoboek verschenen met dezelfde titel. Evenals het fotoboek wijkt de documentaire af van de gangbare wijze waarop naar mensen met een handicap wordt gekeken: als object van zorg of medelijden, stiekem of met schroom.

DOEL

De documentaire 'Aan hartstocht geen gebrek' geeft inzicht in de manier waarop mensen met een handicap of chronische ziekte omgaan met lichaamsbeleving en erotiek. Zij worden gesteund in hun verlangen seksualiteit te beleven en een plaats te geven in hun leven op de manier zoals zij dat zelf graag willen. Bovendien worden zij gestimuleerd nieuwe mogelijkheden te verkennen.

Daarnaast doet de documentaire een appèl op opvoeders, verzorgers en anderen, om na te denken over de rol die zij kunnen hebben in het begeleiden en stimuleren van gehandicapten tot zelfstandige, onafhankelijke mensen, waarbij aandacht voor seksualiteit en lichaamsbeleving een belangrijk onderdeel vormt.

DOELGROEP

De documentaire kan gebruikt worden in themabijeenkomsten over handicap, erotiek en lichaamsbeleving. Aansluitend bij het doel worden verschillende doelgroepen aangesproken:

- mensen met een handicap of chronische ziekte;
- intermediairen en andere betrokkenen, zoals ouders, groepsleiding, verzorgers, leerkrachten, artsen;
- hulpverleners/beleidsmakers in de reguliere hulpverlening en maatschappelijke dienstverlening;
- alle andere geïnteresseerden.

KENNISMAKING MET DE HOOFDROLSPELERS JOHN, YVON EN FRANK, JITTY EN SACHYA

John is 31 jaar, hij heeft een Hindoestaanse achtergrond en is vanaf zijn geboorte gehandicapt. Hij is spastisch en heeft last van astma. Hij is als baby van 3 maanden geplaatst in een kindertehuis en woont sinds zijn 19de jaar in een grote woonvorm. Seksuele voorkeur: mannen.

Yvon is 30 jaar. Vanaf haar geboorte is zij visueel gehandicapt en heeft ze een onbekende progressieve spierziekte. Ze kan heel vaag zwart-wit contouren zien met de zijkant van haar oog. Vanaf haar 6de woonde zij in een blindeninstituut, sinds haar 19de woont ze zelfstandig.

Seksuele voorkeur: mannen.

Frank, Jitty en Sachya zijn respectievelijk 28 en 27 jaar en 10 maanden. Frank heeft groeistoornissen aan de uiteinden van zijn ledematen, Jitty is spastisch en gebruikt een rolstoel. Frank en Jitty woonden vroeger in een woonvorm, waar ze elkaar hebben leren kennen, en nu zelfstandig in een Fokuswoning, samen met hun dochter en de huisdieren.

Seksuele voorkeur: elkaar.

DE THEMA'S

De verschillende thema's die in de documentaire naar voren komen, worden ingeleid met teksten ontleend aan het boek 'Aan hartstocht geen gebrek. Handicap, erotiek en lichaamsbeleving' (Gon Buurman en Karin Spaik, De Brink, 1991). Citaten afkomstig uit de documentaire ondersteunen deze teksten. Wanneer de gebruikte tekst en de citaten naast elkaar worden gelegd, kan dat aanleiding geven tot discussie.

Thema 1: Wat het betekent om een handicap te hebben

Medisch en technisch gezien doen we wat we kunnen, en wanneer we de wereld nu maar toegankelijk genoeg maken, komt alles wel goed. Alsof niemand er werkelijk bij stilstaat dat er, ook al is heel ons land ingesteld op allerlei soorten handicaps en leer je optimaal te functioneren, toch iets bijzonders aan de hand is: het komt nooit meer 'goed'. Er is iets met je lichaam, hoe dan ook, en daar heb je je houding tegenover te bepalen. Je lichaam en je beleving van dat lichaam wijken af van de norm. (pagina 8)

Jitty: '... als ik dan uit de rolstoel ben en lekker heen en weer geschud wordt, wat normaal niet gebeurt als ik in de rolstoel zit, en hij dingen met me doet die ik normaal niet kan. Hij verlegt iets van mij; lekker swingen, lekker vastpakken, lekker zwieren, lekker de vrijheid en lekker geen rolstoel te hebben'.

John: 'Ja ik weet, mijn body en mijn arm zijn niet echt zoals het wezen moet, maar ik houd er wel van'.

Thema 2: De verhouding met de 'gezonde' wereld en de eigen handicap

Als iemand wel in staat is - zoals bij de meesten vroeg of laat het geval is - af te rekenen met de beeldvorming en zich ontworstelt aan de keuze tussen zielig of heldhaftig zijn, is er altijd nog de buitenwacht. Soms raak je zo verzeild in bizarre situaties. Spastische mensen hebben daar nog het meest last van - de hoeveelheid mensen die hen met een overdonderend

Thema 4: Als het om seks gaat zijn strijd en plezier onlosmakelijk met elkaar verbonden

Voor iemand met een handicap is plezier sowieso altijd verwant aan strijd: je moet per definitie eerst een aantal cruciale dingen overwinnen wil je aan plezier, aan genoegen, aan lust toekomen. Vrijen kan confronterend of bovenmatig inspannend zijn: omdat je bang bent je urine niet te kunnen ophouden, omdat je stoma in de weg zit, omdat je vagina gevoelloos is geworden, omdat je snel moe bent of spasmen krijgt. (pagina 55/56)

Jitty: 'Dat gedoe van vrijen, veel te veel gedoe. Dat duurt allemaal te lang, dan heb ik geen zin meer'.

'Ik denk dat iedereen wel klaarkomt, ik ook. Alleen ik word heel erg moe. Het is echt een inspanning, net of ik drie weken achter elkaar gewerkt heb en niet gestopt ben ofzo'.

Thema 5: Aandacht aan je lichaam besteden

Wat mensen met een handicap soms zo onerotisch maakt is hun kleding: zeker wanneer anderen dan zichzelf de overhand hebben bij de keuze ervan, delft het uiterlijk regelmatig het onderspit. Functionaliteit staat voorop. Verzorgers en familie dringen er vaak op aan die wijde blouse of die vormeloze broek te kiezen omdat die zo handig zijn bij het aan- en uitkleden en hulpmiddelen zo prettig verhullen. De consequentie is dat je voor je het weet vooral 'praktisch' gekleed bent. Maar een urinezakje past heus ook onder een strakkere broek of rok. En waarom zou je niet met naaldhakken in een rolstoel kunnen zitten? (pagina 35)

John: 'Ik kijk graag naar mijn benen en af en toe ben ik jaloers op mensen met gespierde benen. Maar ja, ik houd van mijn benen. Ik raak ze graag aan, ondanks dat ze dun zijn'.

'Als ik vrouwenkleding aan heb en me opmaak, dan denk ik: ik zie er wel goed uit. Dan denk ik: het kan ermee voor de dag'.

Yvon: 'Ik vind het belangrijk om op te vallen. Mijn lijfspreuk is ook: als ik toch op moet vallen, dan maar goed. Ik hoop daar ook bepaalde mensen mee aan te trekken'.

Thema 6: Creatief zijn als het om lichaamsbeleving en seks gaat

Natuurlijk is het, wanneer je vertrouwd bent geraakt met je handicap, een creatieve uitdaging om uit te zoeken wat je rond seks wel en niet kunt, wat je voelt, wat lekker is, en welke alternatieven er te bedenken zijn voor de meer traditionele manieren van vrijen. Maar daar gaat de noodzaak creatief te zijn aan vooraf. (pagina 55)

Yvon: 'Ik vind het noodzaak om goede maatjes met mezelf te zijn. Ik moet eerst precies weten en ontdekken wat ik zelf wil, wil ik dat kunnen vertellen aan iemand anders, ook op het gebied van zelfbevrediging. Ik kan me voorstellen dat ik nu een vibrator zou kopen. Het verwennen van jezelf is niet een tweede keus bij gebrek aan een partner, het is een blijk van waardering voor jezelf'.

Jitty: 'Iedereen heeft z'n eigen beleving. De één doet er drie uur over en de ander een kwartier. Zo hebben wij onze beleving ook. Ik denk niet dat wij het echt anders doen'.

Yvon: 'Bij mij is het op dit moment een 'hot item' dat ik mijn eigen erotiek en seksualiteit leer ontdekken. Het is gewoon een soort avontuur. Het onbekende tegemoet'.

HET GEBRUIK VAN DE BAND

Aandachtspunten bij de begeleiding

Voor een zinvolle bespreking is het belangrijk dat de gespreksleid(st)er eerst zelf de band bekijkt. Bedenk wat u zelf belangrijk vindt en welke thema's u in de groep aan de orde wilt laten komen. Er is hierbij een onderscheid te maken in bijeenkomsten met een voorlichtingskarakter en bijeenkomsten gericht op het delen van ervaringen. Afhankelijk van dit doel kunt u een programma samenstellen, bijvoorbeeld door een gastspreker

uit te nodigen wiens verhaal aansluit bij het doel en door een keuze te maken uit de verwerkingsmogelijkheden die later aan bod komen. Het is voor een gespreksleid(st)er zinvol zich voor de vertoning en bespreking de volgende vragen te stellen:

- welke normen heb ik zelf met betrekking tot het thema handicap, lichaamsbeleving en erotiek? (Van: ik vind het eigenlijk onvoorstelbaar dat gehandicapten seks beleven, tot: ik vind dat iedereen recht heeft op seks en dat een begeleider er alles aan moet doen om dat recht te verwezenlijken.);
- wil ik mijn normen overdragen op anderen of wil ik dat zij hun eigen normen ontwikkelen?;
- durf ik mijn eigen normen en gevoelens rond dit onderwerp openlijk te bespreken en ter discussie te stellen?;
- zijn er onderwerpen die ik liever wil vermijden?.

Voor meer inhoudelijke informatie wordt verwezen naar het boek 'Aan hartstocht geen gebrek' en informatiemateriaal dat door de Gehandicaptenraad is ontwikkeld.

De band

Voordat de band wordt gestart kan een hele korte inleiding over de inhoud of over het thema volstaan. Na vertoning kunnen de kijkers een spontane reactie geven. De vraag: wat vonden jullie ervan? is minder geschikt. Neem ruim de tijd om op deze spontane reacties in te kunnen gaan.

Verwerkingsmogelijkheden

Spontaan gesprek (geschikt voor alle doelgroepen)

De spontane reacties die direct na vertoning gegeven worden, kunnen als aanleiding gebruikt worden om een niet-gestructureerd gesprek aan te gaan, waarin meningen en ervaringen worden uitgewisseld. De gespreksleider kan thema's (bijvoorbeeld zoals die in deze brochure genoemd worden) of vragen in het achterhoofd hebben om aan de orde te laten komen. Als variant is het mogelijk de kijkers van tevoren gerichte observatie-opdrachten mee te geven, bijvoorbeeld: welk beeld geeft de documentaire over mensen met een handicap?, of: door welke persoon voel je je het meest aangesproken en waarom?.

Kernwoorden (geschikt voor alle doelgroepen)

Er worden groepjes gevormd van ongeveer 5 personen. Ieder persoon bedenkt 5 kernwoorden die weergeven wat hij/zij van groot belang vindt in de film. Het groepje kiest uit het totaal van de kernwoorden (waarbij overlap natuurlijk mogelijk is) 5 woorden.

Het groepje licht deze 5 kernwoorden toe. Een voorbeeld van zo'n kernwoord is openheid. In de bespreking kan aan de orde komen wat openheid betekent in de dagelijkse leefsituatie, wanneer openheid vereist is en wanneer juist niet.

Er vindt vervolgens een uitwisseling plaats tussen de verschillende groepjes, waarbij de gespreksleid(st)er de taak heeft de discussie te leiden en verschillende opvattingen naast elkaar een plaats te geven.

Ideaalbeeld (vooral geschikt voor jongeren)

In groepjes wordt geformuleerd hoe de ideale vriend/vriendin eruit ziet en zich gedraagt. Dit wordt zo concreet mogelijk ingevuld door te denken aan uiterlijk, karakter, bezigheden, contacten enzovoort.

Plenaire wordt uitgewisseld en de volgende punten besproken:

- wat zijn overeenkomsten en verschillen;
- herken je jezelf in een dergelijk ideaalbeeld;
- speelt een handicap een rol in dit ideaalbeeld;
- waarom krijgt een handicap wel of juist geen plaats;
- zou de ideale man/vrouw bestaan;
- waar komen ideaalbeelden vandaan;
- waar loop je tegenaan als je op zoek gaat naar de ideale man of vrouw;
- hoe reageer je daarop?

VERDER LEZEN

Gehandicapten: over de onteigening van lichaam en bewustzijn
Ernst Klee, Intro 1981.

Aan hartstocht geen gebrek. Handicap, erotiek en lichaamsbeleving
Gon Buurman (foto's) en Karin Spaink (tekst), De Brink 1991.

Gefeliciteerd. Handicap en homoseksualiteit
Gehandicaptenraad 1992.

Je moet er wel wat voor doen

Brochure: Handicap en seksualiteit voor mensen met een (verkreten) handicap.

Je moet er wel wat voor doen

Lespakket voor opleidingen voor verzorgenden.
Rutgers Stichting en Gehandicaptenraad 1993.

Wat valt er voor te lichten

Omgaan met handicap en seksualiteit als verzorger.
Gehandicaptenraad 1994.

Oh zit dat zo. Jongeren met een handicap en seksualiteit

Gehandicaptenraad 1995.

ADRESSEN

Centrum voor Geboorteregeling en Seksuele Opvoeding (CGSO)

Meersstraat 138 B, 9000 Gent, België

Telefoon: (00-32) 9-2210722

Informatie(materiaal) over seksualiteit.

Female & Partners

Amstel 47 sous, 1011 PW Amsterdam

Telefoon: 020-6209152

Winkel met seksuele hulpmiddelen voor vrouwen.

Colofon

'Aan hartstocht geen gebrek' is een vervolg op het boek met de gelijknamige titel, met foto's van Gon Buurman en tekst van Karin Spaink (Uitgeverij De Brink, Amsterdam 1991).

Deze documentaire is gemaakt door Arnold Folkerts en Ada van de Weijer (BOOZ-Audiovisueel), in opdracht van en in samenwerking met de Gehandicaptenraad.

Duur: 34 minuten

Scenario/camera/licht: Arnold Folkerts

Regie/geluid/interview: Ada van de Weijer

Muziek: Makers Muziekproducties

Commentaar: Ottolien Boeschoten

Audio-mixage: Michel Schöpping

On-line effecten: Stephan Ravestloot

Met speciale dank aan:
John Jitty, Frank en Sachya Yvon

Begeleidingscommissie:
Jolanda Kroes (maatschappelijk werkster), Anastasia Mar-neth (Rutgers Stichting), John Rutten (Videotheek Handicap, relaties en seksualiteit), Susy Willems (psychologe), Jan Franssen en Ellen Visser (Gehandicaptenraad).

Met medewerking van:
Scènes John
Nieuw Unicum Zandvoort, NS Centraal Station Amsterdam, COC Amsterdam Bert Roefs (productie assistentie) en Erik Breedveld, Bloemenwinkel J. Bluijs Zandvoort, Bloemenkiosk Janije Boeketje Amsterdam, Wenck Studio's Amsterdam, Huis: Jutta Schulze (kamer), Ernst Keuken (ober), Marjan Ossebaard (beren), Peer van de Helm (organisatie).

Scènes Jitty, Frank en Sachya
Hennes & Mauritz Arnhem, J.C. de Deel Groot Klimmen-daal Arnhem, Rock en Rolstoel Producties Arnhem: Pyr Tilma (organisatie), Fabio van der Wolf (djambe), Henk van der Weyden (gitaar), Richard Klunder (saxofoon).

Scènes Yvon
Café de Raaf van de Reffer Ubbergen, Spelers smartlapfes-tijn: Theo Hendriks (accordeon), Roos Grefkens en Liz Chermin (zang), Karin Topfer (beheer) en het publiek, Massage Lily Rietjens Nijmegen, Hoeden/kleding Capello, Truus Stuiver Nijmegen, Female & Partners Amsterdam, Studio Theaterschool Amsterdam, Mannentorso's: Earl Tjin-A-Sie, Paul Goffryé, Aad Leijen, Jan Steenhagen, Oskar van den Belt en Paul van de Ploeg (organisatie).

Gehandicaptenraad
Postbus 169, 3500 AD Utrecht
(Tekst)telefoon: 030-313454
Informatie en voorlichting over handicap, relaties en seksualiteit, homo-seksualiteit en seksueel geweld.

Mail & Female
Postbus 16668, 1001 RD Amsterdam
Telefoon: 020-6233916
Postorderbedrijf met seksuele hulpmiddelen voor vrouwen.

Nederlandse Vereniging tot Integratie van Homoseksualiteit COC
Nieuwezijds Voorburgwal 68-70, 1012 SE Amsterdam
Telefoon: 020-6234596; Teksttelefoon: 020-6207541
Informatie, voorlichting en adviezen over homoseksualiteit.

NVSH, Nederlandse Vereniging voor Seksuele Hervorming
Postbus 64, 2501 CB Den Haag
Telefoon: 070-3469709
Informatie over seksualiteit en het bestellen van seksuele hulpmiddelen.

Rutgers Stichting
Postbus 17430, 2502 CK Den Haag
Telefoon: 070-3454600 (landelijk informatienummer)
Hulpverlening en voorlichting over relaties en seksualiteit.

Stichting Alternatieve Relatiebemiddeling
Postbus 875, 3700 AW Zeist
Telefoon: 03404-60390
Seksuele dienstverlening aan mensen met een lichamelijke handicap.

Tact
Wilhelmina Druckerlaan 2, 6532 SR Nijmegen
Telefoon: 080-500448
Relatiebemiddelingsbureau voor mensen met en zonder lichamelijke handicap.